

סימבול הזיקית (Chameleon)

את הזיקית שבתצלום ראיתי ביום קר אחד במרס 2015 במטע דובדבנים ברמת הגולן. היא עמדה קפואה ללא תנועה ונדמתה כמתה. כמעט לא ניתן היה להבחין בה, אף הכלב שהצטרף אלינו לסיור במטע לא שת ליבו אליה. כפי שאתם רואים בתמונה צבעה היה כהה והשתלב באופן מדהים עם סביבתה. זנבה היה מגולגל בצורת ספירלה.

כשקר לזיקית צבע עורה משתנה לצבע חום כהה – מרס 2015

סימבולים פוגשים אותנו בכל מקום. תשומת הלב שאנו מפנים לחיות, חפצים, סימנים שעומדים לפנינו, התחושות ורמת העניין המתעוררים בנו יכולים להקנות להם ערך סימבולי. כדי להבין אלו חלקים בנפשנו אנו פוגשים צריך להבין לעומק את הסימבול הנקרה בדרכנו. חקר הסימבול מאפשר רחבה של המשמעויות שהוא מגלם בתוכו ובכך פותח פתח להבנה עמוקה של רגשותינו.

לא תמיד אנו מוצאים את הזמן, הכוחות או לעיתים לא ברור לנו איך צריך לעשות זאת. הפעם חקרתי את סימבול הזיקית. נפגשתי עם הרבה זיקיות בחיי ותמיד הם הקסימו אותי. ההליכה, האיטיות שלהן, הנדנוד, האחיזה, הדרך בה הן מגינות על עצמן, משנות את צבען וכמובן הדרך בה הן משחרות לטרף. במאמר אתמקד בזיקית המצויה בישראל הנקראת "זיקית מובהקת" בעולם זנים רבים נוספים.

כפי שתראו המאמר ארוך מוזמנים לקחת ממנו מה שמתאים לכם, מקווה שתהנו.

זיקית- מקור השם

Chamaeleon - הוא "אריה זעיר" או "ארי הקרקע".

זיקית - במסכת סנהדרין מוזכרת ה"זקיתא" חיה שנח לא ידע במה להאכילה עד שפעם אכלה תולעת שנפלה מרימון ומאז חתך לה נח ירק מתולע למאכל.

תפוצה

הזיקית שייכת למשפחת לטאות הנקראת קשקשאים או בשמה המדעי Chamaeleonidae. משפחה זו כוללת מינים שונים הנפוצים בעיקר באפריקה ורובן באי מדקסקר בו נמצא המגוון הרב ביותר של זיקיות. כמו-כן ניתן למצוא זיקיות באירופה, סרי-לנקה, הודו, ובאנטוליה. בית המחיה של הזיקיות מגוון וכולל את יערות גשם טרופיים, סוואנות וערבות ומדבריות.

הזאולוגיה של הזיקיתיים

משפחת הזיקיתיים מתאפיינת ביכולת לשנות את צבע העור, בלשון ארוכה מאוד הנחה מגולגלת בתוך הפה (אורכה פי אחת וחצי לשתיים מאורך גופה, כולל הזנב) ובעיניים בולטות היכולות לנוע בסיבוב של 360° כמו כן הן ניחנות ביכולת תנועה עצמית ויכולות לפנות לכיוונים מנוגדים בה בעת ובכך מאפשרות לזיקית שדה ראייה רחב ותלת מימדי.

לזיקית יכולת שמיעה אך אין לה עור תוף ולא פתח חיצוני לאוזן.

משפחת הזיקיתיים משתייכת למינים התלויים במקור חום חיצוני לשם חימום הגוף (הפויקליתרמיים/אקטותרמיים) צורך זה בחימום חיצוני משפיע על צבע עורן של הזיקיות לדוגמה כשקר לזיקית צבע עורה משתנה לחום כהה ובכך מאפשר לזיקית להתחמם על-ידי קליטת קרני שמש. הזיקית מחליפה את עורה מיידי תקופה אז העור מתקלף ומתחתיו בוקע העור החדש.

לזיקית גוף פחוס המאפשר לה להתמתח ולהתכווץ בהתאם לצרכיה ולתנאי הסביבה. לזיקית חמש אצבעות, המחולקות לשתי קבוצות, בצורת צבת. המאפשר אחיזה טוב בעת הילוכן על ענפים שכן מרבית מיני הזיקיות הינם שוכני עצים ושיחים. זנב הזיקית הארוך והגמיש מסייע לזיקית בהליכתה על עצים ושיחים ומשמש כגף חמישית. גודל המינים השונים של הזיקית נע בין כ-30 מ"מ ועד כ-70 ס"מ.

בישראל קיים זן אחד של זיקיות הנקרא זיקית מובהקת (Chamaeleo chamaeleon) לטאה זו גדולה יחסית לבנות מינה.

מזון

הזיקית ניזונה מחרקים, עלים, צמחים, פירות וזיקיות גדולות ניזונות אף מציפורים קטנות. כאשר הזיקית מבחינה הזיקית בטרף באחת מעיניה היא מפנה אליו את ראשה ממקדת עליו את שתי עיניה, מזהה את מיקומו המדויק, ושולחת את לשונה הארוכה והדביקה, הנעה במהירות של 0.07 שניות, לוכדת ובולעת אותו.

רבייה

הזיקיות משתמשות בשינויי צבע עורן גם בתקופת ההזדווגות. לזכר צבעי חיזור אופייניים וכן לנקבה הנענית לחיזור. נקבה המסרבת לחיזור תפגין צבעי כניעה או צבעי הריון. צבעי הריון מכילים אלמנט אזהרה הן לזכרים והן לנקבות שבסביבתה. במידה וזכר אינו מתרחק הנקבה ההרה תכה ותשוך אותו. באופן זה שינוי צבע העור של הזיקיות משמש הן לשם הגנה והן לתקשורת עם בני מינן.

בעונת הרבייה, החלה בקיץ, מתקיימות פגישות קצרות בין זכרים לנקבות. החיזור קצר וההזדווגות נמשכת דקות ספורות. ולאחר ההזדווגות הנקבה מטילה את ביציה בגומות שחפרה בקרקע הלחה. אין טיפול הורי בצאצאים.

פרט צעיר לאחר הבקיעה מהביצה - אוקטובר 2014

לזכר הזיקית איברי מין כפולים המקופלים בבסיס הזנב. בשעת הזדווגות נשלף אחד מהם ומתבלט. במינים אחדים איבר המין מצוייד בבליטות קוצניות המגבירות את גירוי הנקבה בשעת ההזדווגות. ההזדווגות נמשכת כשלוש דקות ולאחריה הם נפרדים. רוב המינים מטילים ביצים, אך יש כאלה משריצים צאצאים חיים בשקים דמויי גולם. כחודשיים אחרי ההזדווגות הנקבות המטילות ביצים, חופרות מחילה בקרקע הלחה ומטילה בין 20 ל-30 ביצים. לאחר ההטלה מכסה הנקבה את הגומה בעפר. ובזה מסתיים תפקידה. במינים אחדים מתות הנקבות ימים אחדים לאחר ההטלה, ומכאן הסברה שנקבת הזיקית מטילה פעם אחת בחייה.

בקיעת הביצים מתרחשת כשבעה-תשעה חודשים לאחר ההטלה. עם בקיעתם מהביצה הזיקיות עומדות בכוחות עצמן מטפסות על עצים ושיחים ומתחילות לצוד. הזיקיות מגיעות לבגרות מינית בגיל שנה לערך.

זיקית – תגובה לשינויים

ממחקרים אחרונים עולה כי בעור הזיקית קיימים תאים המכילים ננו־קריסטלים, פיזורם בתוך התא גורם לשינוי צבע עורה של הזיקית. שינוי המרחק בין הננו־קריסטלים קובע את אורך גלי האור המוחזרים מהתא ובכך גורמים לשינוי מהיר של צבע העור. כאשר הזיקית רגועה צבע עורה לרוב ירוק העוזר לה להסוואה בסביבתה הטבעית. זיקית משנה את צבע עורה בהתאם לגורמים חיצוניים כגון טמפרטורה ואור אך מחקרים גילו כי זיקיות משנות את צבע עורן גם בשל תנאים פנימיים כגון לחץ הנובע מפחד מפני טורפים או מאיום על רקע חברתי הקשור למעמד, לגיל, למוכנות להזדווגות ולהריון.

לזיקית יכולת הסוואה מעולה, עמק חפר

לזיקית ריאות גדולות התופסות כמעט את כל חלל גופן כאשר הזיקית חשה מאויימת היא ממלאה את ראותיה באויר, מגדילה את נפח גופה, מסגלת מופע מאיים המלווה בנשיפה קולנית המסייעת בהרחקת אויביה.

זיקית בתרבות

אריסטו, התייחס לזיקית כחיה המשנה את צבעיה בהתאם לאויר שהיא בולעת. ומכאן אולי האמונה כי הזיקית ניזונה מאויר.

במטמורפוזות לאובידיוס, ספר 15, מתייחס אובידיוס לזיקית כחיה המיוחסת לאלמנט האויר ואומר "חיה זו, הזיקית, ניזונה מרוח ואויר ומקבלת מיד את צבעו של כל מה שבו היא נוגעת." (תרגום יהושע פרידמן)

אגדה אפרקאית מספרת כי אלוהים שלח את הזיקית לאנושות ובפיה בשורת אלמוות. הזיקית זחלה לאיטה עד שהשיגה אותה הלטאה שבאה עם מסר המוות בפיה. האנושות הפתיה קיבלה את מסר המוות מהלטאה ובכך הפסידה את האלמוות.

המחזאי אנטון פ' צ'כוב, כתב את הסיפור "הזיקית". בסיפורו צ'כוב מבקר את בעלי התפקיד שבמפגש עם בעלי המעמד הגבוה מבטלים את עצמם ואת דיעותיהם ומשנים את פניהם כפי שזיקית משנה את צבע עורה. הסיפור מספר על אוצ'ומלוב, מפקח במשטרה האמור להגן על החוק והסדר אך בפועל משנה את דעותיו מהתאם למעמדם של הדמויות אותן הוא פוגש מתוקף תפקידו. בסיפור הצורף ננשך ע"י כלב שבהמשך מתברר כי הינו כלבו של הגנרל, בעל המעמד הגבוה. כשמתגלה הדבר מפקח המשטרה מאשים את הצורף שנושך בשקר.

אליעזר ויסהוף, כתב את ספר ילדים בשם "הזיקית" או "מה שיותר ותובל גילו בחצר" הסיפור מדבר על מפגש של שני אחים סקרנים עם זקית בחצר בית הסבתא והסבא שלהם. המפגש האקראי עם הזיקית הינו מבוא להבנה של כל עולם החי בסביבתנו הקרובה.

זיקית כסימבול

הזיקית המשנה את צבע עורה משמשת כסימבול ליכולת לשנות פנים, צורות, דעות ומראה. כמו כן היא מסמלת את היכולת לעלות מעלה למען השגת מטרות תוך שימוש בצבע לשם הסוואה. הזיקית הינה חיה ממשפחת הפויקיליתרמיים (אקטותרמיים) שהנן חיות הזקוקות למקור חום חיצוני בהיותה כזו לעיתים היא משנה את צבעה לחום כהה המאפשר לה לקלוט את חום השמש ולכן נחשבת הזיקית כסמל לשימוש בשמש כמקור לשאיבת כוח. כמו כן, הזיקית מסמלת סבלנות כאמצעי להישרדות בשל תכונות הצייד שלה הכוללת יכולת לרבוץ חסרת תנועה עד שהיא מתמקדת על הטרף ושולחת לשון ארוכה ודביקה כדי לתופסו. סבלנות זו מגלמת גם את כוח הידיעה, הזיקית יודעת מי היא ומה הן יכולותיה ומטרותיה. הקדמונים ראו בזיקית חיה המוזנת על-ידי הרוח וזו מביאה לה את מזונה בצורת חרקים מעופפים ולכן נחשבה לחיה המייצגת את אלמנט הרוח. בפולקלור הזיקית משמשת לחיזוי עתידות. בנצרות תוארה הזיקית כשטן הלובש מסכות שונות כדי לתעתע במין האנושי. בסיפורי עם מוסלמיים מתוארת הזיקית כמי שיכולה לקלל את המאיים על חייה אולי בשל נשיפת ההפחדה שלה בעת שחשה מאויימת. בספרות היא מתוארת לעיתים כמי שמפחיתה את אש הגיהנום. בתרבות האפריקאית נחשבת כמי שנושאת את בשורת האלמוות. לאור המחקרים האחרונים ניתן אולי להוסיף גם כי סימבול הזיקית מגלם גם תקשורת ויזואלית, בדומה לרמזור הזיקית מפעילה את בני מינה לתגובה הרצויה לה סע, הזהר, עצור.

מזכירה לכם שסימבולים טעונים גם משמעות אישית סובייקטיבית. מזמינה אתכם לקחת חלק בהרחבת הסימבול, כיתבו מה משמעות הזיקית עבורכם. נתראה בפוסט הבא סימבול הספירלה.

מעוניינים לשמוע עוד על סימבולים והקשר שלהם לטיפול באמנות ובמשחק בחול?
התקשרו אלי חגית: 054-7710620

פשימן, ר. (2002) **סימבולים**. אסטרולוג, הוד השרון.

קרן-רותם, ת. זווית

<http://zavit.org.il/%D7%98%D7%A7%D7%98%D7%99%D7%A7%D7%94-%D7%A9%D7%9C-%D7%A6%D7%91%D7%A2%D7%99%D7%9D>

הגן למחקר זואולוגי

http://zoo.tau.ac.il/Chamaeleo_chamaeleon

הספריה הווירטואלית של מט"ח

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=3981>

ויקיפדיה

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%96%D7%99%D7%A7%D7%99%D7%AA%D7%99%D7%99%D7%9D#.D7.A1.D7.95.D7.92.D7.99_.D7.94.D7.96.D7.99.D7.A7.D7.99.D7.95.D7.AA

Universe of Symbolism

<http://www.universeofsymbolism.com/chameleon-symbolism.html>